Szakonyi Károly

Párizsban hullt a hó

emlék és fantázia

Még tíz óra sem volt, de a Deux Magots-ban már minden asztalnál ültek, a bejárat közelében, a kanapén mégis szorítottunk magunknak helyet, egy testes úr meg egy boás madame és társasága között. A férfi angol nyelvű újságot olvasott, láthatóan zavarta, hogy miattunk nem tudja szélesre tárni az oldalakat. Csak a pincér méltányolta ügyeskedésünket, és beerőszakolt egy kis, kerek asztalt az asztalaik közé. Kávét kértem, de Marie-Lou javasolta, hogy kóstoljuk meg azt az itteni különleges tortácskát is, aminek a tetejét friss eper díszíti. Nagy volt a délelőtti nyüzsgés, a pincérek nem győzték a munkát, várni kellett a rendelésre, de végül megkaptuk a valóban pompás desszertet. Marie-Lou kényes volt rá, hogy a kedvemre tegyen. Időre taxit rendelt a kis hotel elé, aggódott, hogy az előző napon megrendelt kocsi pontoson érkezik-e, és amikor percekig nem bukkant fel az utcában, telefonált a lányának, hogy reklamáljon, de az autó megérkezett, és minden rendben volt. Párizs fölött szürke volt a márciusi ég, a kávéház ablakán át a kellemes benti melegből láttuk a Saint Germain nyüzsgésében fázósan sietők embereket. Kávéztunk és írókról beszélgettünk, azokról, akik valamikor a húszas években törzsvendégek voltak ebben a cafében, Hemingway meg Sartre, Elsa Triolet és mások, francia meg amerikai írók művészek, Picasso és barátai, aztán a pestiekről, akiket Marie-Lou még ismert, meg a saját munkáinkról. Mindig jól tudtuk biztatni egymást sűrű levélváltásainkban, régebben a posta útján, később már *e-mail*-ben. Türelmetlenül vártam a leveleit, akár csak ő az enyémeket. De most együtt ültünk a Deux Magots-ban, és nem fogytunk ki a témákból. Mary-Lou elegáns volt, mint mindig, nyalkában selyemkendőcske, kis kalap a szőke fürtjein, tekintetében pedig az örök fiatalos derű. Azt mondta, ha megittuk a kávét, nekivágunk a városnak, hogy újra láthassam a Clunyt vagy a Citét, a kis utcákat, a Szajna partján az árusokat, de belefeledkeztünk a beszélgetésbe, és amikor hívtuk a pincért, hogy fizessünk – persze nem engedett fizetni, *majd Pesten, a Lotz teremben*, mondta – kitekintgetve az utcára láttuk, hogy havazik. Havazni kezdett március közepén. Nem illett ez a hó a koratavaszhoz, meg aztán nem is volt valami szép hóhullás, áttetsző, vizes pelyhek hullottak, és mire kiléptünk, eső lett belőlük, kellemetlen, hideg eső. Azért nekivágtunk, de

egyre jobban esett, néhány sarokkal odébb behúzódtunk egy vendéglő eresze alá, aztán láttuk, hogy eszébe sincs elállni, hát befordultunk az ajtón. Kellemes helyiség volt, gondoltuk, üldögélünk egy kicsit, míg csitul zápor. Csakhogy ott ragadtunk. Kértem egy pohár vörös bort, Mary-Lou valami gyümölcsös koktélt, és folytattuk az emlékeket. A nagy sikert a Villette-ben, ahol megrendezte a darabomat, megint mesélte a munkáját a színészekkel, meg hogy megjelent Hubay Miklós, feljött Avignonból, mert éppen ott volt premierje, hallott az előadásról, kíváncsi volt. Mary-Lout büszkeség töltötte el, hogy tetszett a mesternek a rendezése, és az is, hogy írt néhány sort a színészeknek elismerésül. Akkoriban találkoztunk személyesen, addig csak leveleztünk, kérte az engedélyt, aztán sorra beszámolt az előkészületekről, majd a premierről, amin még nem lehettem ott, a közönség reagálásairól, a kritikákról. Már lement néhány este, mire megnézhettem. Az Intézet meghívott, ott kaptam szállást, beszámolót is kellett tartanom a kortárs magyar drámákról. Mary-Lou nagyon jó, érdekes előadást rendezett az Adáshibából, érződött rajta a rendező átéltsége, szellemisége, Hubay is ezt jegyezte meg. Miklós kedvelte ezt a darabomat, és azzal a féltéssel figyelte, amivel a magyar darabokat általában, különösen Madách Tragédiáját, amit szinte a magénak érzett, egész életén át foglalkozott vele, elemezte. De nem maradtunk Hubayval, mint szerette volna, mert Lugosi Gyuri, Mary-Lou férje beültetett a kocsijukba, és elvitt hozzájuk a rue Clavelbe vacsorázni. Mindig emlegettem, hogy mennyire tetszett az a kis lakás, már az öreg ház patinás kapuja is, aztán az emeletre vivő, rusztikus falépcső, amin valamikor apácák jártak, a rendház lakói. Őrizték a falak az egykori zárda misztikus légkörét, legalább is így éreztem már az első pillanatban. Később, néhány napig lakva is benne, nagyon megkedveltem. – Beszéltünk ezekről a régi dolgokról, és észre sem vettük, hogy lassan ebédelni érkező emberekkel telt meg körülöttünk a vendéglő, mi meg csak egy pohár bor mellett üldögéltünk, illett, hogy valamit még rendeljünk. Valami olcsót néztem az étlapon, mert tudtam, hogy ezt sem engedi fizetni, de ő kivette a kezemből, és bifszteket rendelt, amit, mint mondta, Párizsban nem szabad kihagyni. A sétából hát semmi sem lett, de a múltba kalandozás felért egy nagy úttal; a pesti, könyvheti találkozások felidézése, a kávézások az Andrássy úton a Művész presszóban, vagy az elegáns Lotz teremben, aztán megint Párizs; a leveleink, a novellák, az új és új kötetek, Mary-Lou történetei…. Mondtam neki, hogy mennyire szeretem azokat a rövid, sűrített történeteket, a groteszk villanású, a létezést kesernyés humorral és szívbemarkoló fájdalommal ábrázolt, lebegő mondatait, melyek pedig

terheket cipelnek, elhagyott otthonok képét, az öregség magányát, elfelejtett arcokat, eltűnt boldogságot, szülők visszahozhatatlan ölelésének emlékét. És minden, ami megesett és megeshet az életben, amíg *Isten ládikájába* nem kerülünk. Mert mint gyermekkorunkban – írta – , amikor kicsavart kezű mackónkat, eltört porcellánbabánkat, ha komiszul bántunk velük, ládába zárták előlünk, végül úgy zár bennünket is, törött játékait Isten a ládikájába. Ezek a mélyreható írások semmiféle irodalmi izmushoz sem sorolhatók. Magányos, bátor író írja ezeket, aki kialakította a maga szabad, kötetlen stílusát, világát… És szakadatlan beszéltünk és beszéltünk a titkokról, az élet meg az írás titkairól, míg újra néptelen lett a vendéglő, eltűntek mellőlünk az emberek, elszaladt a délután. Nőtt a borulat, az eső megint havazásba váltott át, mire kiléptünk az utcára, hó födte a háztetőket, a terek járatlan részeit. A közeli metrónál váltunk el, hogy majd találkozunk. Láttam, amint elindult lefelé a lépcsőkön. A fehér pihék sűrűjében mintha lassan beleveszett volna. Elkapott némi szorongás, miközben eszembe jutott az *Ezüst nyíl* című novellája, amit az édesanyja emlékének szentelt. *Gyorsan ment át a Léthe réten, ahogy a háború után is átgyalogolt a kaszálón Galgamácsára, a tojásokért… Tudtam, hogy legyint Kháron ladikjára, tudtam, hogy mezítláb ér a hatalmas kapuhoz, melyet meg kell döngetnie…*

2019. május 16-17.

Ha szól a jazz

Először csak egy piszton. Élesen, bele a csendbe. Aztán mély alttal felbúg a szaxofon. Hallani, ahogy csusszan a seprő a dobon. Lassú szám. Alighanem a *Summertime.* Zongorafutam. A csengő hangok a piszton meg a szaxofon alatt.

– Kezdik – mondja Semsei úr. A második emeleti gang korlátjára támaszkodik, fülel. Az öreg pesti ház udvarán visszhangzik a jazz. Nemrég nyitott nosztalgiabárt egy fiatal brancs a régi vendéglő helyén. Semsei úr értékeli. Öt órakor pontosan elkezdik. *Tea time.*

– Nagyon értik – csettint elismerően. – Ahogy ez ott lenn fújja a szaxit, szinte sír.

– Persze, maga szereti ezeket a szentimentális számokat! – szól át a gang sarkából egy másik öregúr. Máger. Sakkrovatot szerkesztett napilapoknak. Mostanában egyedül tologatja a bábukat a

konyhaasztalon. Mert csak oda süt be a nap. De ha megszólal a jazz, ő is kijön a gangra.

– Szentimentális számokat?! A *Summertime* nem szentimentális, csak szép!

– Akkor már inkább az *Amerikai őrjárat* Glenn Millertől.

– Vagy a *Chatanooga Choo-Choo.* Ha már Glenn Miller!

Semsei mellényben van a kora októberi délutánban. Gyér ősz haja még szétzilálva a délutáni alvástól. Magas, szíjas férfi, letagadhatna néhány évet a nyolcvanötből. Máger szomszédon bezzeg látszik a kor, ahogy ott áll, görbedt háttal, meg ahogy kijön a gangra csoszogósan. Agglegény. Semsei meg özvegy, ő is a lapoknak dolgozott, riporter volt meg szerkesztő, de azért az mégsem a sakk rovat!

– Hallgassa csak! Ez mégsem a *Summertime.* Talán inkább a *Blue and Sentimental.*

– Összekeveri! – dohog Máger. – Magának mindegy, csak jazz legyen!

– Na, és? Eszembe jutnak *azok az évek.*

– Jó, tudom. Meg az a nő, akibe olyan szerelmes volt! Nehogy elmesélje megint!

– Az a nő? Nézze, Mágerkám, ha én felsorolnám magának a hölgyeket, akikbe szerelmes voltam, és akikkel táncoltam! Lassú számok! Hajaj! Nem mondom, ment a swing is, de amikor halkan szól a jazz, és egymáshoz simulunk, a nő a nyakam köré fonja a karját… abban a színes világításban a parketten…

– És ha én elmondanám magának?

– Már elmondta párszor.

– Csak ne legyen undok, Semsei. Swing! A végén beleszédült a karomba a nő. Á, micsoda éjszakák a Pipacsban. Az ötvenes években! Érti? Az ötvenesekben! Finom cigaretta, white lady…

– Hol volt akkor finom cigaretta? Ne vicceljen!

– Micsoda?! És a Virginia? Az illatos Virginia! Na, jó, hát nem Memphis meg Darling, mint a háború előtt. Emlékszik? Á, mire emlékszik maga?

– Például Benny Goodmanra! Benny Goodman fehér szmokingban. És az egész jazz band fehér szmokingban.

– Maga azt hol látta?

– A Híradó moziban. Körút, Dohány utca sarok. Nem járt a Híradóban? Vette a jegyet, benn ülhetett egy óra hosszáig. Világhíradó, Pathé híradó. A francia. Regard sur le monde… Aztán Micky Mause meg az amerikai revüfilm Benny Goodmannal és zenekarával. Ott állt Benny,

és micsoda ritmust diktált! A szólók! Pozan, szaxofon! A dobszólók! Pergett a dobverő, csak a dob és csakis a dob a végtelenségig, amíg Benny nem int, és akkor egyszerre mind a pisztonok, szaxofonok, a zongora… Figyelje csak!

A klubból harsog a zene, aztán átcsap zongorába. Improvizáció. Variációk. Futnak az ujjak a billentyűkön, szeszélyes akkordok, vibráló magas hangok csengenek, és bele újra az egész banda, visszatér a téma, a *Lullaby of Birdland.*

– Na, ehhez mit szól, Semseikém? Ez a zongorista tud valamit, igaz?

– Duke Ellington – veti oda Semsei. – Mond ez a név magának valamit? Nagy bolond voltam, akkora lemezgyűjteményem volt… még most is van belőle, de már nincs lejátszóm. A zenés presszók! Szerettem csak úgy ülni egy gin fizz mellett, és hallgatni. Egy zongorista meg egy dobos. Nem, mint most, amikor bömböltetik a hangszórókból mindenütt…

– Miért nem figyel? Most meg a szaxofon! Ahogy felbúgnak a hangok… A kutyafáját, lássa, könnyezem. Mindig könnyezem, ha így játszanak.

– Tudja, mi jut eszembe? Ahogy elnézem ezt az öreg udvart… Maga nem emlékezhet, maga később jött ide, de én itt voltam gyerek, itt éltünk. Az ott lenn, vendéglő volt. Nagyon jól emlékszem, negyvenhatban tömbbálokat rendeztek. Itt volt az udvaron az egész háztömb. A vendéglős szolgálta az italt. Tömbbál volt a divat. Építettek egy dobogót a zenekarnak. Csak úgy nyüzsgött itt a nép, táncoltak, ittak… Mindenki örült, hogy megúszta. Már aki megúszta, ugye… De nyár volt, béke volt, a zenekar játszott. Slágereket meg jazzt. Már ment az amerikai divat. Bendzsó, dob, szaxi. Jenki számok mentek. *Moonlight Serenade…* Na, és persze a swing. *A Tisket a tasket.* Micsoda tüzes szám, később hallottam Ella Fitzgeraldtól.

– A moziban?

– Nem is itt! Aztán bejött davaj-gitárral a patrul, megálltak a kapunál, hallgatták a zenét, kharasó mondták, a muzsikusok meg elkezdték játszani a Kalinkát…

Kicsit hallgatják a felszálló zenét. Semsei nézi Mágert. Öreg szivar ez is. Könnyezik. Na, ja!

– Mondja, járt a Casinóba? A Szigeten, a Casinóba. Emlékszik Holéczyékre? Vagy a Kedvesbe, a Váci utcában? Ahol Tabányi herflizett. Na, és a Gellértbe Martinyékhoz? Ott volt az a bolondos zseni, az a dobos, csaknem odaveszett a munkaszolgálatban, de hazajött. Beamter

Bubi. És én még hallgattam a Várban, az Old Firenzében Cziffrát. Tudja, a nagy Cziffrát, a zongoristát, aki aztán a franciáknál… Nem volt sok pénzem, de valahogy mégis… nem tudom, talán nem volt olyan nagy a drágaság... Mondok valamit, egyszer lemehetnénk ide, ebbe a bárba, nem gondolja?

– Két romhalmaz, Semseikém?

– Csak üldögélnénk egy *caffa* mellett. Hallgatnánk őket.

– Jó ez nekünk innen fentről is.

– Erkély első sor?

– Nem. Gang a másodikon. Engem is elkap néha a *nosztaldzsi,* ha tudni akarja. *Öredzsem*! A *nosztaldzsi,* bizony. Elszaladtak az évek, észrevette?

– De, tudja, mit mondok magának? Közben mindig szólt a jazz. Diszkréten. Egyedül vagyunk, nő nélkül, maga is, én is. De szól a szaxofon, a dob, a zongorán fut a dallam, élesen vág a csöndbe a piszton. A jazzband játszik. Játszik itt benn, az ingünk alatt… játszik *öredzsem.*